

Nr 198.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av en värnpliktslånefond, m. m.; given Stockholms slott den 2 mars 1945.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1945.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, DOMÖ, EWERLÖF, RUBBESTAD, OHLIN, ERLANDER, DANIELSON, ANDRÉN.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, finans- och ecklesiastikdepartementen anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, fråga om inrättande av en värnpliktslånefond m. m. samt anför:

Värnpliktslån till värnpliktiga, som uttagits till befälsutbildning, m. fl.

1944 års riksdagsbeslut.

I propositionen 1944:149 angående penningbidrag och premier åt värnpliktiga m. m. upptogs till behandling jämväl frågorna om familjebidrag och värnpliktslån till värnpliktiga, vilka uttagas till befälsutbildning eller specialtjänstgöring, d. v. s. till värnpliktiga, som ha att fullgöra längre tjänstgöring i fredstid än den för flertalet värnpliktiga bestämda.

Bihang till riksdagens protokoll 1945. 1 saml. Nr 198.

Vid anmälan av nämnda proposition framhöll jag, att i det av särskilt tillkallade *utredningsmän* den 20 december 1943 avgivna betänkandet (SOU 1943: 47) med förslag rörande meritberäkning m. m. för befälsutbildade värnpliktiga, vilket låg till grund för propositionen, också framlagts förslag av innebörd, att befälsutbildade värnpliktiga i fredstid skulle kunna erhålla värnpliktslån enligt i huvudsak samma bestämmelser som dem, vilka enligt värnpliktslåneförordningen den 31 augusti 1940 (nr 824 med ändring nr 522/1942) gälla för beviljande av värnpliktslån åt till beredskapstjänstgöring inkallade värnpliktiga.

Efter att ha redogjort för utredningsmännens ifrågavarande förslag och sedan jag anmält, att vederbörande myndigheter, som avgivit utlåtanden i anledning av utredningsmännens betänkande, lämnat förslaget rörande värnpliktslån till befälsutbildade värnpliktiga m. fl. praktiskt taget utan erinran, uttalade jag för egen del i detta ämne i huvudsak följande.

Det framlagda förslaget syntes utgöra en ändamålsenlig komplettering av de förmåner, som avsåges skola tillkomma ifrågavarande värnpliktiga. Jag hade alltså i princip icke något att erinra mot de sakkunnigas förslag om beredande av möjlighet för dem att erhålla värnpliktslån.

Bestämmelser rörande de nuvarande för beredskapsförhållanden avsedda värnpliktslånen hade meddelats i en med riksdagen utfärdad förordning. Enligt denna förordning handhades värnpliktslånen förvaltning under statskontorets överinseende av länsstyrelserna och låneverksamheten i övrigt av statens arbetsmarknadskommission och av särskilda värnpliktslånenämnder — en i varje län (Stockholms stad) — med biträde av de i krigsfamiljebidragsförordningen avsedda familjebidragsnämnderna. I fredstid borde lånen beviljas centralt av lämplig myndighet, och även i övrigt borde förenklingar i de nuvarande bestämmelserna, med bibehållande i princip av reglerna rörande lånens ändamål och storlek vara möjliga att genomföra. Då denna verksamhet även i fredstid borde drivas i kontakt med familjebidragsverksamheten, syntes ifrågavarande värnpliktslån lämpligen böra beviljas av den myndighet, som jämlikt fredsfamiljebidragsförordningen av Kungl. Maj:t skulle utses att öva tillsyn över förordningens tillämpning.

De nuvarande värnpliktslånen finansierades från fonden för låneunderstöd. De lån, som i fredstid kunde komma att utgå, syntes böra tills vidare finansieras med ianspråktagande av de medel, som vid den förstärkta försvarsberedskapens upphörande kunde komma att återstå av de hittills anvisade anslagen under fonden för låneunderstöd. Då det emellertid av praktiska skäl synas på längre sikt lämpligt, att beredskapslånen särskildes från de i fredstid utgående, förutsatte jag, att en särskild lånefond i sinom tid skulle uppläggas för sistnämnda lån. Förslag härutinnan syntes få framdeles underställas riksdagen.

Det syntes tillräckligt, att för fredstid ifrågavarande föreskrifter i likhet med exempelvis motsvarande bestämmelser rörande studielån meddelades i av Kungl. Maj:t utfärdad kungörelse. Jag förutsatte, att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med de i förutnämnda förordning meddelade föreskrifterna med de förenklingar, som enligt det föregående kunde befinnas erforderliga, utfärda bestämmelser i ämnet. Här-till borde riksdagens bemyndigande utverkas.

Riksdagen (skrivelse 1944: 274) uttalade beträffande frågan om värnpliktslån till värnpliktiga befälselever m. fl., att riksdagen i likhet med departe-

mentschefen funnit lämpligt, att åt ifrågavarande värnpliktiga bereddeshöjligheter att vid behov komma i åtnjutande av lån, tills vidare enligt värnpliktslåneförordningens bestämmelser och sedermera, då denna förordning icke längre komme att vara tillämplig, enligt bestämmelser, som det finge ankomma på Kungl. Maj:t att meddela. Riksdagen förutsatte, att frågan om uppläggande av en särskild fond för ifrågavarande lån till värnpliktiga i sinom tid komme att underställas riksdagen.

Riksdagen anmälde i anslutning till detta uttalande, att riksdagen be- myndigat Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i det till propositionen 1944: 149 fogade statsrådsproto- kollet anförts, meddela bestämmelser rörande värnpliktslån till värnpliktiga befälselever m. fl.

Föreliggande förslag.

Kungl. Maj:t uppdrog den 30 juni 1944 åt statskontoret och riksräken- skapsverket att, med beaktande av vad vid anmälan av propositionen 1944: 149 och i riksdagens skrivelse 1944: 274 anförts rörande värnpliktslån till värnpliktiga befälselever m. fl., gemensamt avgiva förslag om inrättande av en särskild värnpliktslånefond för utlämnande av värnpliktslån i fredstid.

Vidare uppdrog Kungl. Maj:t samma dag åt statens arbetsmarknadskom- mission att i samråd med försvarets civilförvaltning, med beaktande av vad i förenämnda proposition och riksdagsskrivelse anförts rörande värnplikts- lån, näringsbidrag och vidgad tillämpning av krigsfamiljebidragsförordningen, inkomma med de övriga förslag, innefattande jämväl förslag till författnings- bestämmelser, som i anledning av vad sålunda anförts kunde befinnas på- kallade.

Till åttlydnad härav ha statskontoret och riksräkenskapsverket med skri- velse den 26 september 1944 inkommit med förslag till kungörelse angående lån från värnpliktslånefonden, och med skrivelse den 28 september har sta- tens arbetsmarknadskommission, i samråd med försvarets civilförvaltning, överlämnat förslag till dels förordning om ändrad lydelse av 1 § 4 mom. krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942, dels ock kungörelse an- gående värnpliktslån från värnpliktslånefonden.

Ehuru 1944 års riksdag, enligt vad som framgår av det föregående, be- myndigat Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser rörande värnpliktslån i fredstid åt befälsutbildade värnpliktiga m. fl., finner jag likväl lämpligt att i detta sammanhang lämna en redogörelse för det huvudsakliga innehållet i de av myndigheterna avgivna förslagen till kungörelse angående lån från värnpliktslånefonden. Först må emellertid erinras om innehållet i *nu gällande värnpliktslåneförordning*, då de nu avgivna förslagen i huvudsak bygga på denna förordning.

Enligt nämnda förordning må av statsmedel värnpliktslån beviljas värn- pliktig, som inkallas till beredskapstjänstgöring. Härför gälla enligt förord- ningens 4 § följande allmänna förutsättningar. Sökanden skall till följd av värnpliktstjänstgöringen ha råkat i svårigheter av ekonomisk art, vilka kunna

befaras äventyra hans möjligheter att efter slutad tjänstgöring fullfölja påbörjad yrkesutbildning eller vinna utkomst i det yrke eller den näring, varav han före inkallelsen haft sin bärgning eller vilka eljest innebära en avsevärd rubbning av hans ekonomi. Sökanden skall vidare ha gjort vad på honom skäligen ankommit för att avvärja svårigheterna. Slutligen måste sökanden antagas vara ur stånd att utan hjälp av värnpliktslån inom skälig tid övervinna svårigheterna.

Värnpliktslån må beviljas med lägst 200 och högst 5 000 kronor. Värnpliktslån är räntefritt och må utlämnas utan säkerhet, ehuru sådan kan föreskrivas. Värnpliktslån skall som regel återbetalas med en femtedel om året med början från och med kvartalet näst efter det ett år förflutit från beslutet om lånets beviljande. Där omständigheterna därtill föranleda, kan anstånd med amorteringens påbörjande och längre amorteringstid medgivnas, dock skall lånet i sin helhet vara återbetalat senast inom tio år, räknat från kvartalet näst efter det ett år förflutit från lånets beviljande.

Värnpliktslånen förvaltning handhaves — såsom redan i det föregående erinrats — under statskontorets överinseende av länsstyrelserna, medan låneverksamheten i övrigt handhaves av statens arbetsmarknadskommission och av särskilda värnpliktslånenämnder — en för varje län (Stockholms stad) — med biträde av de i krigsfamiljebidragsförordningen avsedda familjebidragsnämnderna.

De av dels *statskontoret* och *riksräkenskapsverket* dels ock *statens arbetsmarknadskommission* i samråd med *försvarets civilförvaltning* avgivna förslagen till kungörelse rörande lån ur värnpliktslånefonden äro i stort sett överensstämmande och innehålla i huvudsak följande.

Enligt båda förslagen skall möjlighet att erhålla lån från värnpliktslånefonden stå öppen för värnpliktiga, vilka ha att fullgöra fortsatt tjänstgöring enligt 27 § 1 mom. B—D värnpliktslagen, samt för värnpliktiga, som fullgöra fortsatt tjänstgöring vid flygvapnet för utbildning till flygförare, bombfällare och navigatör eller flygskytt, ävensom värnpliktiga, vilka genomgå utbildning till reservofficer. Statens arbetsmarknadskommission har därjämte föreslagit, att även värnpliktig, som uttagits för utbildning till fänrik vid sjövärnsskåren, skall kunna erhålla värnpliktslån.

I statskontorets och riksräkenskapsverkets förslag ha förutsättningarna för erhållande av värnpliktslån angivits på samma sätt som i gällande värnpliktslåneförordning. Arbetsmarknadskommissionen har föreslagit i så måtto ändrade förutsättningar för beviljande av värnpliktslån åt befälselever m. fl., att lånebehovet skall vara föranlett av den förlängda tjänstgöringen. Därjämte har kommissionen funnit sig böra föreslå, att, då särskilda skäl föreligga, värnpliktslån skall kunna beviljas, även om lånebehovet avser yrkesutbildning, som ännu icke påbörjats, eller yrke eller näring, varav sökanden icke haft sin försörjning före inryckningen. I dylika fall kan värnpliktslån icke beviljas enligt den nu gällande värnpliktslåneförordningen. Som regel böra enligt kommissionens uppfattning icke heller värnpliktslån i fredstid beviljas för påbörjande av yrkesutbildning eller övergång till nytt yrke. Då det i undantagsfall kunde förekomma, att det skulle framstå såsom obilligt, om de värnpliktiga icke beviljades lån, ehuru detta vore avsett för påbörjande av yrkesutbildning eller övergång till nytt yrke, hade kom-

missionen likväl ansett möjlighet för beviljande av lån i dylika fall böra beredas.

I fråga om värnpliktslårens förvaltning och låneverksamhetens handhavande ha statskontoret och riksräkenskapsverket å ena sidan samt statens arbetsmarknadskommission å andra sidan framlagt skiljaktiga förslag.

Statskontoret och riksräkenskapsverket ha sålunda, med hänsyn till att de funnit länsstyrelserna synnerligen arbetsbelastade och för övrigt knappast lämpade för bestyret med lånens förvaltning och utbetalning, haft under övervägande, att bestyren borde åläggas endera posten eller riksbanken, och funnit båda alternativen erbjuda vissa fördelar. Ämbetsverken ha stannat för att föreslå, att det skall uppdragas åt riksbanken, som på grund av sin erfarenhet på liknande områden och vars jämförelsevis väl utrustade lokalorganisation syntes synnerligen väl kvalificerad för en dylik uppgift, att handhava arbetet med fondens förvaltning och lånens utbetalande. Det har ansetts böra uppdragas åt statens arbetsmarknadskommission att i övrigt handhava låneverksamheten, d. v. s. att pröva låneansökningarna och att i samband med låns beviljande föreskriva de särskilda villkor för lånets lyftande och åtnjutande, som må anses påkallade i syfte att säkerställa lånens användning för avsett ändamål.

Statens arbetsmarknadskommission har däremot ansett, att bestyret med utbetalning och förvaltning av beviljade lån liksom enligt nuvarande värnpliktslåneförordning bör åligga länsstyrelserna (överståthållarämbetet), och har till stöd härför anfört i huvudsak följande.

För länsstyrelsernas handhavande av ifrågakommande värnpliktslåns utbetalning och förvaltning talade, att länsstyrelserna genom den befattning, som de haft med värnpliktslån enligt nu gällande förordning, vunnit erfarenhet på området. Länsstyrelsernas befattning med beskattnings- och familjebidragsärenden syntes vidare underlätta fullgörandet av de uppgifter, som enligt förslaget skola åligga förvaltningsorganet. Familjebidrag enligt fredsfamiljebidragsförordningen fastställdes av länsstyrelse, och vad anginge krigsfamiljebidragsförordningen hade länsstyrelse att utöva tillsyn å familjebidragsverksamheten i länet, att pröva besvär över familjebidragsnämnds beslut samt att utbetala statsbidrag å vad familjebidragsnämnd utbetalat i familjebidrag eller hemortslön. Slutligen syntes länsstyrelse lättare än de flesta andra ifrågakommande utbetalnings- och förvaltningsorgan kunna, t. ex. genom vederbörande landsfiskal, införskaffa upplysningar om låntagares ekonomiska förhållanden m. m.

Arbetsmarknadskommissionen har ansett, att låneverksamheten i övrigt bör handhavas av den myndighet, som kommer att förordnas att vara tillsynsmyndighet i fråga om fredsfamiljebidragsförordningens tillämpning, och har i anslutning härtill erinrat om att kommissionen i annat sammanhang uttalat, att såsom sådan tillsynsmyndighet bör förordnas försvarets anställningsbyrå, som av 1942 års civilanställningssakkunniga föreslagits skola inrättas och ersätta försvarsväsendets centrala civilanställningsbyrå.

I fråga om lånetid och återbetalningsvillkor ha statskontoret och riksräkenskapsverket föreslagit föreskrifter, som helt motsvara de i nuvarande

värnpliktslåneförordning intagna, medan arbetsmarknadskommissionen i sitt förslag till kungörelse föreslagit stadgande av innehåll, att värnpliktslån skall vara i sin helhet återbetalt senast inom tio år efter det lånet beviljats och att lånemyndigheten må föreskriva de återbetalningsvillkor, som med hänsyn till lånets ändamål och låntagarens förhållanden befinnas lämpliga. Enligt kommissionens uppfattning bör nämligen i kungörelsen allenast angivas den tid, inom vilken värnpliktslån skall vara i sin helhet återbetalt, enär förekommande lånebehov och återbetalningsskyldighet torde växla alltför mycket för att det skulle vara möjligt att fastläsa återbetalningsvillkoren i en författningsbestämmelse.

I övrigt ha i författningsförslagen upptagits bestämmelser, som i fråga om innehållet i allt väsentligt ansluta sig till den nuvarande värnpliktslåneförordningens bestämmelser.

Slutligen må här nämnas, att statskontoret och riksräkenskapsverket i sin skrivelse med förslag angående inrättande av särskild lånefond för utlämnande av värnpliktslån i fredstid anmält, att ämbetsverken saknade utgångspunkter för en bedömning av storleken av det investeringsanslag, som kunde erfordras för fonden. I samband härmed ha ämbetsverken framhållit att, då lånen skulle vara räntefria, å riksstaten borde uppföras ett mot investeringsanslaget för fonden svarande avskrivningsanslag.

Remissutlåtanden.

I anledning av dels statskontorets och riksräkenskapsverkets dels ock statens arbetsmarknadskommissions förslag till kungörelse om lån från värnpliktslånefonden ha utlåtanden inhämtats av t. f. chefen för försvarsstaben, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i Uppsala, Västerbottens, Västmanlands samt Göteborgs och Bohus län.

Vidare ha yttranden inhämtats av statskontoret och riksräkenskapsverket i anledning av statens arbetsmarknadskommissions förslag i fråga om värnpliktslån till värnpliktiga befälselever m. fl. och av försvarets civilförvaltning, arbetsmarknadskommissionen och generalpoststyrelsen i anledning av statskontorets och riksräkenskapsverkets förenämnda förslag, därvid arbetsmarknadskommissionen även yttrat sig angående storleken av erforderligt investeringsanslag.

Slutligen ha fullmäktige i riksbanken beretts tillfälle att avgiva utlåtande över statskontorets och riksräkenskapsverkets nyssnämnda förslag.

Chefen för försvarsstaben har i alla delar tillstyrkt det av arbetsmarknadskommissionen avgivna förslaget om värnpliktslån.

Överståthållarämbetet har tillstyrkt arbetsmarknadskommissionens förslag, i vad det avser att även värnpliktig, som uttages för utbildning till fänrik vid sjövärnsskåren, skall kunna erhålla värnpliktslån, men har däremot funnit bärande skäl saknas för kommissionens förslag, att lån må kunna utlämnas utan hinder av att lånebehovet avser yrkesutbildning, som ännu icke påbörjats, eller yrke eller näring, varav sökanden icke före inkallelsen haft sin bärning. I fråga om återbetalningen av beviljade lån har ämbetet anslutit

sig till kommissionens förslag. Såsom lånebeviljande organ har ämbetet förordnat statens arbetsmarknadskommission, medan utbetalningen och förvaltningen av lånen ansetts böra åläggas riksbanken, som kunde förutsättas äga den speciella sakkunskap och rutin, som ett rationellt handhavande av låneförvaltningen påkallar.

Länsstyrelsen i Uppsala har i allt väsentligt anslutit sig till arbetsmarknadskommissionens förslag till författningsbestämmelser rörande värnpliktslån i fredstid. Beträffande bestyret med lånens utbetalande och med övrig förvaltning av lånen har länsstyrelsen ansett, att länsstyrelserna vore väl lämpade för detta arbete. Det förhölle sig förvisso så, framhåller länsstyrelsen, att länsstyrelserna äro synnerligen arbetsbelastade, men den nu ifrågasatta förvaltningen av lånen syntes icke kräva så mycket arbete, att man fördenskull behövde överväga att överflytta förvaltningen av lånen till annan myndighet. Länsstyrelsen ville erinra om att göromålen såväl med redan förefintliga värnpliktslån som med ackords- och stödlån handhades av länsstyrelserna.

Länsstyrelsen i Västerbottens län, som i ärendet infortrat yttrande från värnpliktslånenämnden i länet, har för egen del uttalat, att statskontorets och riksräkenskapsverkets förslag att förlägga förvaltningen av lånen å riksbanken måste anses gott, då handhavande av utlåningsverksamheten närmare anknöte sig till riksbankens än till länsstyrelsernas normala verksamhet, trots att länsstyrelsen under senare år handhaft förvaltningen av såväl värnpliktslån som andra lån. För de värnpliktiga syntes det även vara önskvärt, att kontroll och krav i mindre utsträckning än hittills skedde genom polismyndigheten. Effektiviteten i indrivningen kunde dock befaras komma att nedgå. Rörande återbetalningen av lånen syntes de av arbetsmarknadskommissionen föreslagna föreskrifterna giva möjlighet till smidigare anpassning av amorteringsskyldigheten till det enskilda fallet än statskontorets och riksräkenskapsverkets förslag medgåve, och detta måste vara av stor betydelse för såväl låntagare som långivare.

Länsstyrelsen i Västmanlands län har tillstyrkt arbetsmarknadskommissionen förslag om att även fänriksutbildning vid sjövärnsskåren må berättiga till erhållande av lån liksom också kommissionens förslag om att under speciella förhållanden lån må kunna beviljas ändock att lånebehovet avser yrkesutbildning, som ännu icke påbörjats, eller yrke eller näring, varav sökanden icke före inkallelsen haft sin bärning. Beträffande båda förslagen, i vad de avse att värnpliktslån i regel skall utlämnas utan säkerhet, har länsstyrelsen uttalat, att lämpligheten härav kunde ifrågasättas. Lånen borde icke utlämnas utan säkerhet. Sådan borde ställas i form av borgen av en anhörig eller närstående. Borgensmannen skulle dock icke behöva ha den ekonomiska ryggrad, som bankerna i allmänhet fordrade av en borgensman. Hans medverkan skulle med hänsyn till hans närmare kändedom om den värnpliktige möjligen kunna innebära en garanti för att lånen skulle fylla sitt ändamål. Endast i undantagsfall skulle kravet på borgen uppgivas. I fråga om de föreslagna reglerna för återbetalning av lån ville länsstyrelsen

uttala, att det enligt vunen erfarenhet vore för kort tid med endast ett års amorteringsfrihet från lyftningsdagen. Två år borde vara minimum. Det vore lämpligt, att bestyret med lånens utbetalning m. m. överflyttades från länsstyrelserna till riksbanken med hänsyn till länsstyrelsernas synnerligen stora arbetsbelastning. Riksbankens personal kunde väl också anses vara väl så skickad som länsstyrelsernas för ifrågakvarande värv. I övrigt lämnade länsstyrelsen det av statskontoret och riksräkenskapsverket avgivna förslaget utan erinran.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har tillstyrkt det av arbetsmarknadskommissionen framlagda förslaget till kungörelse. Gentemot statskontorets och riksräkenskapsverkets förslag, att utbetalning och förvaltning av lånen skola handhas av riksbankens avdelningskontor, har länsstyrelsen velat erinra om att dessa uppgifter hittills ombesörjts av länsstyrelsen, som därför måste anses ha de bästa förutsättningarna att även i fortsättningen fullgöra dessa arbetsuppgifter. För den händelse emellertid dessa göromål skulle komma att åläggas riksbanken, borde förvaltningen av redan beviljade lån även övertagas av riksbanken.

Statskontoret har i sitt utlåtande över arbetsmarknadskommissionens förslag till värnpliktslånekungörelse erinrat om det av ämbetsverket gemensamt med riksräkenskapsverket avgivna förslaget till kungörelse i ämnet och har på anförda skäl avstyrkt kommissionens förslag, i vad det avviker från ämbetsverkets och riksräkenskapsverkets förslag, dock med undantag för kommissionens förslag att jämväl utbildning till fänrik vid sjövärnsskåren må medföra rätt till lån. Det syntes möta principiella betänkligheter att bevilja värnpliktslån för påbörjande av studier, enär dylikt lån skulle få karaktären av rent studielån, för vilket ändamål andra lånemöjligheter stode till buds, t. ex. allmänna studielånefonden. För övergång till annan utbildning eller nytt yrke syntes icke heller värnpliktslån böra komma i fråga, bland annat därför att sökandens personliga förutsättningar för sin tillämnade sysselsättning svårigen syntes kunna bedömas i låneärendet. Beträffande ämbetsverkets övriga erinringar mot kommissionens förslag torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

Riksräkenskapsverket har i sitt utlåtande, i vad det gäller arbetsmarknadskommissionens förslag till värnpliktslånekungörelse, vidhållit den av ämbetsverket gemensamt med statskontoret uttalade uppfattningen, att utbetalningen och förvaltningen av lånen borde åläggas riksbanken och har närmare utvecklat skälen härför. I likhet med statskontoret har riksräkenskapsverket avstyrkt, att värnpliktslån må beviljas för yrkesutbildning, som ännu icke påbörjats, eller för rörelse eller näring, varav sökanden icke före inkallelsen haft sin bärgning. I övrigt har arbetsmarknadskommissionens förslag icke givit ämbetsverket anledning till särskilt uttalande.

Statens arbetsmarknadskommission har vidhållit sitt förslag till värnpliktslånekungörelse. Beträffande storleken av det anslag, som kunde behöva investeras i den föreslagna värnpliktslånefonden, har kommissionen framhållit, att säkra hållpunkter för ett bedömande icke stode till buds, samt i övrigt anfört i huvudsak följande.

De belopp, varmed värnpliktslån utgått enligt gällande värnpliktslåneförordning, kunde icke giva ledning för bedömning av förevarande medelsbehov, enär därvid vore fråga om lån till åtminstone i huvudsak helt andra kategorier värnpliktiga än sådana, som skulle ifrågakomma för lån enligt den föreslagna kungörelsen. Kommissionen hade emellertid verkställt en beräkning av det sammanlagda antalet värnpliktiga, som skulle kunna ifrågakomma för värnpliktslån i fredstid, och funnit detta antal kunna beräknas till 3 090. Antalet låntagare och lånens storlek kunde icke ens uppskattningsvis angivas med någon säkerhet. Utginge man från att omkring 10 % av befäls eleverna och av de med dem likställda kunde komma att beviljas värnpliktslån med i medeltal 2 000 kronor vardera och att 20 % av värnpliktiga i special-tjänst, vilka ha att fullgöra sin förlängda tjänstgöring vid högre levnads-ålder än befälselever, också kunde komma att beviljas lån men med hänsyn till deras kortare tjänstgöringsperioder och bättre civila inkomster med i medeltal endast 1 000 kronor, skulle det årliga medelsbehovet för utgivande av nya lån komma att uppgå till $(274 \times 2\,000 + 70 \times 1\,000 =)$ 618 000 kronor eller i avrundat tal 600 000 kronor.

Kommissionen har vidare anført, att det anslag, som skulle anvisas för att investeras i värnpliktslånefonden, i princip borde bestämmas till sådant belopp, att värnpliktslånefondens kapital bleve tillräckligt för att i framtiden kunna — med ianspråktagande av inflytande återbetalningar — finansiera förekommande lånebehov. Med hänsyn till de osäkra grunder, på vilka beräkningarna för årsbehovet vilade, syntes det dock lämpligast att för närvarande begränsa investeringsanslaget till det belopp, som beräknades erforderligt för ett år, d. v. s. till ett belopp av 600 000 kronor, medan den ytterligare kapitalinvesteringen i fonden finge bliva beroende på vunna erfarenheter i fråga om medelsbehovet för ändamålet. Kommissionen ville alltså föreslå, att anslaget till kapitalinvestering i värnpliktslånefonden för budgetåret 1945/46 beräknades till 600 000 kronor. Med hänsyn till det förhållandet, att värnpliktslånen skulle vara räntefria, borde, såsom statskontoret och riksräkenskapsverket erinrat, enligt gällande regler vid anvisande av ett kapitalinvesteringsanslag å riksstaten också uppföras ett mot investeringsanslaget svarande avskrivningsanslag. Detta innebure, att vid en kapitalinvestering av 600 000 kronor avskrivningsanslag borde anvisas med ett belopp av 599 900 kronor.

Enligt kommissionens uppfattning borde för nu ifrågavarande medelsbehov i första hand tagas i anspråk de medel, som vid den förstärkta försvarsberedskapens upphörande kunde komma att återstå av de under fonden för låneunderstöd anvisade anslagen, vilka finansierat de nuvarande värnpliktslånen. Av dessa anslag återstode vid utgången av september månad 1944 ett belopp av i runt tal 2 800 000 kronor. Ett överförande till värnpliktslånefonden av den del av anvisade anslag för finansiering av värnpliktslån enligt nu gällande värnpliktslåneförordning, som kunde kvarstå odisponerad vid tidpunkten, då nämnda förordning upphörde att gälla, syntes emellertid förutsätta, att ett mot det överförda beloppet svarande avskrivningsanslag skulle anvisas av riksdagen för samma budgetår som det, varunder överföringen komme till stånd. Med hänsyn härtill syntes under nästa budgetår böra till värnpliktslånefonden överföras ett visst belopp, och detta syntes kunna bestämmas till 600 000 kronor. Även om den nuvarande värnpliktslåneförordningen komme att vara i kraft under hela budgetåret 1945/46, syntes vad som — efter överförandet av nämnda belopp — återstode av hittills anvisade anslag bliva tillräckligt för den nuvarande värnpliktslåneverksamhetens finansiering till och med utgången av budgetåret 1945/46.

Vad anginge investeringsfrågan hemställde kommissionen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att *dels* medgiva, att av för nuvarande värnpliktslåneverksamhet av riksdagen anvisade anslag under fonden för låneunderstöd ett odisponerat belopp av 600 000 kronor finge under budgetåret 1945/46 överföras till värnpliktslånefonden såsom kapitalinvestering i denna, *dels ock* till avskrivning av ny kapitalinvestering i värnpliktslånefonden å riksstaten för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 599 900 kronor.

Generalpoststyrelsen har på anförda skäl förordat, att arbetet med värnpliktslånefondens förvaltning och lånens utbetalande måtte anförtros åt riksbanken.

Fullmäktige i riksbanken ha uttalat, att riksbanken vore beredd att åtaga sig de uppgifter, som föreslagits i det av statskontoret och riksräkenskapsverket avgivna förslaget till värnpliktslånekungörelse. Emellertid syntes i dylikt fall riksbanken böra erhålla rätt att medge anstånd med erläggandet av amorteringar ävensom bestämma om utsträckning av amorteringstiden, vilket enligt förslaget skulle tillkomma den lånebeviljande myndigheten. Härvid skulle givetvis samråd ske med arbetsmarknadskommissionen om de principer, som borde tillämpas, och kommissionen skulle fortfarande äga att i samband med låns beviljande eventuellt meddela särskilda föreskrifter om utsträckning av lånetiden eller dylikt.

Värnpliktslån i civilanställningssyfte till visst avgående fast anställt manskap.

Vid anmälan av särskild proposition till årets riksdag angående ordnande av civilanställning för avgående fast anställt manskap vid försvaret, vilken proposition grundar sig på ett av 1942 års civilanställningssakkunniga avgivet, den 15 augusti 1944 dagtecknat betänkande (SOU 1944:38), framhöll jag, att de sakkunniga jämte andra åtgärder i civilanställningssyfte också föreslagit, att värnpliktslån, som enligt beslut av 1944 års riksdag skulle kunna beviljas befälsutbildade värnpliktiga, borde bli tillgängliga även för avgående fast anställt manskap. Jag ingick icke närmare på denna fråga i förenämnda proposition utan hänvisade till att jag i annat sammanhang hade för avsikt att återkomma till spörsmålet. Jag ämnar nu upptaga frågan till närmare behandling.

1942 års civilanställningssakkunnigas förslag.

De sakkunniga ha erinrat om innehållet i 1944 års riksdags beslut i fråga om införande av möjligheter för befälsutbildade värnpliktiga m. fl. att erhålla värnpliktslån och om sitt förslag till ordnande av yrkesutbildning för avgånget fast anställt manskap. De sakkunniga ha i samband med framläggandet av sistnämnda förslag, som avser kortare utbildningskurser, uttalat sig för beredande av möjligheter för dylikt manskap att genomgå mera omfattande utbildning i civilanställningssyfte. Avgånget fast anställt manskap borde få komma i åtnjutande av värnpliktslån i nyss angivet syfte eller för att etablera egen näring eller rörelse. Det syntes de sakkunniga finnas så

mycket större skäl för att medgiva visst fast anställt manskap möjlighet att erhålla värnpliktslån, som dylika lån i fredstid komme att stå till befälsutbildade värnpliktigas förfogande.

Civilanställningssakkunniga ha vidare anfört följande.

I den kungörelse rörande värnpliktslån till befälsutbildade värnpliktiga, som enligt förenämnda riksdagsbeslut må utfärdas av Kungl. Maj:t, bör enligt de sakkunnigas mening också intagas bestämmelser rörande f. d. fast anställt manskaps rätt till erhållande av dylika lån. Bestämmelserna böra i vad gäller lånevillkor, amortering och säkerhet m. m. vara desamma för f. d. fast anställt manskap som för de värnpliktiga, men för att f. d. fast anställd skall kunna beviljas värnpliktslån böra såsom särskilda förutsättningar gälla, att lånesökande innehaft anställning på aktiv stat under en tid av minst fem år, att det sökta lånet är avsett för yrkesutbildning eller genomgång av lärokurs eller för att etablera egen näring eller rörelse samt att ansökan om lån göres inom en tid av högst två år efter avskedet från beställning på aktiv stat eller i förekommande fall efter avslutad tjänstgöring såsom aspirantanställd beställningshavare i flottans reserv. Undantagsvis bör värnpliktslån jämväl beviljas f. d. fast anställd beställningshavare av manskapet med kortare anställningstid än nyss sagts, därest avgången föranletts av sjukdom eller andra förhållanden, som legat utom ramen för de anställdas påverkan.

Vad angår handläggning av värnpliktslåneansökan från f. d. fast anställd anse de sakkunniga lämpligt, att försvarets anställningsbyrå beredes tillfälle att avgiva yttrande över ansökan, innan densamma företages till prövning av den myndighet, som kommer att få sig ålagt att besluta i låneärendena, och bör byrån därvid också avgiva förslag om på vilket sätt beviljat lånebelopp bör utbetalas; vid beviljande av lån för studier synes en successiv utbetalning av beviljad lånesumma regelmässigt böra komma ifråga.

Vilken omfattning låneverksamheten kan komma att erhålla, i vad gäller f. d. fast anställt manskap, kan icke nu beräknas. Tills erfarenhet vunnits på området, synes det de sakkunniga, att man bör beräkna ett belopp av 250 000 kronor för år vara erforderligt för utlämnande av nya lån.

De sakkunniga ha i sina kostnadsberäkningar föreslagit en kapitalinvestering för det närmaste budgetåret i den blivande värnpliktslånefonden av 250 000 kronor för möjliggörande av utbetalningar av värnpliktslån till avgående fast anställt manskap.

Remissutlåtanden.

I de utlåtanden, som avgivits över 1942 års civilanställningssakkunnigas betänkande och för vars innehåll i övrigt en redogörelse lämnats i förenämnda proposition till årets riksdag, ha endast i några fall de sakkunnigas förslag rörande beviljande av värnpliktslån i civilanställningssyfte berörts.

Chefen för försvarsstaben har icke haft något att erinra mot nämnda förslag. Då jämförelse här måste göras med värnpliktiga med vida kortare tjänstgöringstid, syntes icke längre tjänst än fem år böra fordras för låns erhållande.

Försvarets civilförvaltning har uttalat, att ämbetsverket, då de f. d. fast anställda icke borde ställas i sämre läge än de befälsutbildade värnpliktiga, i likhet med de sakkunniga funnit skäl tala för att jämväl de förra beredd

möjlighet att erhålla lån i huvudsakligen samma omfattning som nämnda värnpliktiga. De sakkunnigas förslag härutinnan biträdades sålunda av civilförvaltningen. Måhända kunde det synas mindre lämpligt att bibehålla benämningen värnpliktslån såsom gemensam beteckning på ifrågasatt förman.

Statskontoret har förklarat sig i princip icke ha något att erinra mot förslaget om värnpliktslånebestämmelsernas tillämpning å visst avgående manskap. Emellertid syntes vid bifall till förslaget en annan terminologi än värnpliktslån lämpligen böra komma till användning.

Lantbruksstyrelsen har uttalat, att det vore styrelsen bekant, att furirer vid de beridna vapenslagen, som erhållit utbildning i hovbeslag, vid avgång ur den militära tjänsten i vissa fall önskat etablera sig som egna hovslagare men hindrats därifrån på grund av att de saknade medel härför och att de därför i stället övergått till annat yrke. Då det rådde stor brist på fullt utbildade hovslagare, kunde det vara möjligt, att de sakkunnigas förslag i fråga om värnpliktslån innebure ett uppslag av betydelse för avgående manskap med denna utbildning, samtidigt som allmänhetens behov av kompetenta hovslagare skulle bättre tillgodoses.

Sveriges grossistförbund har uttalat, att förbundet för sin del icke hade något att erinra mot att understöd genom lån lämnas kvalificerat avgående manskap i utbildningssyfte, men beträffande långivning för etablering av egen näring eller rörelse ville förbundet framföra vissa betänkligheter. Utan tvivel förefunnes här, särskilt om icke en mycket noggran prövning i varje enskilt fall ägde rum, en betydande risk för att personer, vilka icke hade naturliga förutsättningar för handelsyrket eller därmed jämförliga yrkesgrenar, genom de förmånliga lånevillkoren lockades att etablera sig såsom egna företagare. Enligt en inom handeln allmänt utbredd uppfattning borde i regel icke den, som ej hade åtminstone något om än obetydligt eget kapital, uppmuntras att starta egen rörelse. Därjämte ansåges av naturliga skäl, att även personer, som hade fallenhet för handelsyrket, borde etablera sig som egna företagare först efter det de genomgått en grundlig praktisk utbildning. Med hänsyn till den skarpa konkurrens, som för närvarande funnes på de flesta områden inom näringslivet och som säkerligen under en efterkrigsperiod komme att bli än mer skärpt, funne förbundet angeläget att framhålla dessa synpunkter. Förbundet ville för sin del på nu anförda grunder ifrågasätta, huruvida värnpliktslån för öppnande av egen rörelse överhuvud borde beviljas f. d. fast anställt manskap.

Försvarsväsendets underbefälsförbund har framhållit, att vad de sakkunniga föreslagit i fråga om värnpliktslånebestämmelsernas tillämpning å visst manskap icke givit förbundet anledning till annat uttalande än att värnpliktslån borde kunna beviljas även avgående fast anställt manskap med en minsta anställningstid av fyra år.

I detta sammanhang må nämnas, att *statens arbetsmarknadskommission* i sin i samråd med *försvarets civilförvaltning* den 28 september 1944 dagtecknade och i det föregående omförmälda skrivelse, med vilken kommissionen

överlämnade förslag till kungörelse angående lån från värnpliktslånefonden till befälsutbildade värnpliktiga m. fl., jämväl berörde frågan om författningsbestämmelsernas utformning, därest 1942 års civilanställningssakkunnigas förslag rörande värnpliktslån till visst avgående fast anställt manskap skulle komma att vinna statsmakternas bifall. Sålunda uttalade kommissionen, att kommissionen i likhet med civilanställningssakkunniga funne de i ämnet erforderliga bestämmelserna böra intagas i kungörelsen angående värnpliktslån till värnpliktiga, som uttagits till befälsutbildning m. fl. Kommissionen hade emellertid för det dåvarande, enär det låge utanför det kommissionen givna uppdraget, icke ansett sig böra i sitt förslag till oförmålda kungörelse upptaga de ytterligare bestämmelser, som skulle förledas av ett bifall till civilanställningssakkunnigas förslag.

Värnpliktslån till vissa beredskapsinvalidier.

Förslag till omskolning av beredskapsinvalidier.

I skrivelse den 10 februari 1945 har *kommittén för partiellt arbetsföra* avgivit förslag till åtgärder för omskolning av beredskapsinvalidier. Förslaget innebär i huvudsak, att genom statsverkets försorg och på dess bekostnad skall anordnas yrkesutbildning i omskolningssyfte för personer, som till följd av skada under värnpliktstjänstgöring — speciellt beredskapstjänstgöring — blivit invalidier och därför icke kunna fortsätta sin tidigare yrkesverksamhet. Till deltagare i sådan omskolning avses skola utgivnas stipendier eller däremot svarande understöd till bestridande av uppehållet under utbildningstiden. Det förutsattes, att beviljade livräntor skola oförändrade utgå under utbildningstiden. Kommittén har anfört att — även om den skadade själv bereddes underhåll under omskolningstiden — dock för många kunde kvarstå ekonomiska bekymmer för familjen. Här torde tills vidare enligt kommitténs mening Kungafonden och annan privat hjälpverksamhet kunna göra insatser. I en del fall kunde, har kommittén vidare anfört, grundligare utbildning, exempelvis i hantverksyrke, böra meddelas. Möjligheten att med användande av anslagna medel för omskolningsverksamheten bereda sådan mer omfattande utbildning borde hållas öppen. I den mån så kunde ske, syntes i dylika fall vederbörande böra placeras såsom elev vid ordinarie kurs i verkstadsskola. Även utbildning hos enskild näringsidkare borde kunna övervägas.

Med anledning härav har i särskild proposition till årets riksdag framlagts förslag angående omskolning av vid värnpliktstjänstgöring skadade värnpliktiga. Vid anmälan av sagda proposition anförde jag, bland annat, att kommittén vid utarbetande av sitt förslag utgått från att utbildningsstipendierna skulle avse endast den skadade själv och alltså icke hans hemmavarande familj. Med hänsyn till de konsekvenser ett annat ställningstagande skulle leda till på jämförbara områden fann jag mig böra godtaga kommitténs ifrågavarande uppfattning men detta syntes mig dock icke böra få hindra, att ytterligare stöd lämnades från statsverkets sida i omskolningssyfte eller eljest för övergång

till annan verksamhet i den mån så kunde ske utan följder på andra områden. En utväg syntes mig vara att i viss utsträckning medgiva beredskapsinvalider rätt till räntefria värnpliktslån i enlighet med de bestämmelser, som innefattades i förordningen den 31 augusti 1940 om värnpliktslån, och till denna fråga avsåge jag att återkomma i annat sammanhang.

Departementspromemoria.

I anslutning till vad jag sålunda anfört har inom försvarsdepartementet upprättats en den 20 februari 1945 dagtecknad departementspromemoria, angående beviljande av värnpliktslån till värnpliktiga, som till följd av skada under värnpliktstjänstgöring blivit urståndsatta att fullfölja tidigare yrkesverksamhet. I promemorian har, efter redogörelse för det huvudsakliga innehållet i det av kommittén för partiellt arbetsföra avgivna förslaget, framhållits följande.

Av kommitténs skrivelse framginge, att kommittén förutsatte, att grundligare utbildning i vissa fall kunde vara erforderlig och lämplig vid sidan av den på kortare kurser inriktade omskolning, som förslaget närmast avsåge. Många skäl talade för att statsverket sökte i möjligaste mån underlätta för invaliderna att genom dylik mer omfattande utbildning skaffa sig ökade försörjningsmöjligheter, eventuellt kompetens för mer kvalificerade och bättre avlönade yrken än de skadade tidigare utövat. Det syntes kunna övervägas, huruvida icke i dessa fall värnpliktslån enligt i ämnet gällande bestämmelser skulle kunna vara till nytta och därför borde kunna utgå. Sådana lån syntes icke kunna beviljas utan riksdagens medgivande. I samband därmed borde även utverkas beslut av innebörd, att dylikt lån finge beviljas utan hinder därav att ansökan icke inom normalt föreskriven tid ingivits. Från statens arbetsmarknadskommision syntes böra inhämtas yttrande i ärendet, innefattande jämväl uttalande rörande möjligheterna att bestrida ifrågakommande värnpliktslån inom ramen för tillgängliga medel.

Föreliggande förslag.

Statens arbetsmarknadskommision har den 21 februari 1945 yttrat sig över departementspromemorian och därvid upplyst, att kommissionen i den verksamhet, som åligger kommissionen enligt den gällande värnpliktslåneförordningen, i flera fall funnit sådana förhållanden ha förelegat, att värnpliktslån skäligen synts böra beviljas lånesökande, vars ekonomiska svårigheter i huvudsak haft sin grund i under militärtjänstgöringen ådragen skada. Vidare har kommissionen anfört i huvudsak följande.

Kommissionen delade den i promemorian uttalade uppfattningen, att beredskapsinvalider, som komme i åtnjutande av ifrågasatt grundligare utbildning, kunde vara i behov av ytterligare hjälp utöver invaliditetsersättning, eventuellt familjebidrag samt föreslagna stipendier eller däremot svarande understöd under utbildningstiden. Dylikt behov syntes emellertid kunna föreligga jämväl för beredskapsinvalider, som endast underginge den i första hand föreslagna kortvariga omskolningen. I vart fall syntes anledning saknas att helt utesluta dessa från möjligheten till ifrågasatt ytterligare hjälp. I likhet med vad i promemorian föresloges, ansåge kommissionen, att värnpliktslån vore en lämplig form för beredande av hjälp för ifrågavarande ändamål.

Särskilt om utbildningstiden finge den längre varaktighet, som syntes bliva förbunden med en grundligare utbildning, kunde den i många fall medföra särskilda svårigheter av ekonomisk art, för vilkas avhjälpande eller lindrande ett värnpliktslån skulle kunna vara till synnerligt gagn. Sålunda kunde ett värnpliktslån i vissa fall sätta den skadade i stånd att behålla egendom, vars avstående i och för sig skulle nödvändiggöras på grund av hans ekonomiska förhållanden under utbildningstiden. Detta kunde vara av stort värde framför allt i fråga om egendom, som hade särskild betydelse för den skadade eller hans familj, exempelvis en fastighet, som beboddes av honom och familjen, och i fråga om bohag eller egendom, som vore av vikt för hans framtida yrkesutövning. Värnpliktslån kunde vidare bliva till stort gagn, då det gällde att möjliggöra för den skadade att efter utbildningens avslutande skapa förutsättningar för utövande av exempelvis hantverk eller affärsrörelse. I dylikt fall kunde behov föreligga av medel för anskaffande av lokal, arbetsredskap och material, varjämte rörelsekapital kunde vara erforderligt.

I likhet med vad i promemorian anförts funne kommissionen värnpliktslån för nu ifrågavarande ändamål i stort sett kunna utgå enligt bestämmelserna i gällande värnpliktslåneförordning. Vissa särskilda föreskrifter vore emellertid påkallade. Vad först anginge de personalgrupper, vilka borde ifrågakomma för värnpliktslån av nu förevarande art, ansåge kommissionen att dessa borde sammanfalla med de grupper, som komme att beredas möjligheter till om skolning eller därmed jämförlig ytterligare utbildning. För egen del funne kommissionen, att dessa grupper borde utgöras av personal, som avsåges i 1 § gällande militärsättningsförordning. Vidare borde föreskrift meddelas därom, att nu ifrågasatta lån finge beviljas för påbörjande av utbildning eller övergång till nytt yrke, enär lån enligt 4 § gällande värnpliktslåneförordning nu icke kunde beviljas i dylika fall. I samma paragraf gällande värnpliktslåneförordning stadgades vidare, att värnpliktslån ej finge utan synnerliga skäl utgå till värnpliktig, vars tjänstgöring under de senast förflutna tolv månaderna före låneansökans ingivande understigit sextio dagar; värnpliktslånenämnds beslut om beviljande av lån i dylikt fall skulle enligt 9 § förordningen, för att bliva gällande, underställas arbetsmarknadskommissionens prövning. Värnpliktslåneförordningen innehölle också bestämmelser därom, att ansökan om värnpliktslån skall göras senast tre månader efter det sökande avslutat sin värnpliktstjänstgöring, dock att om särskilda omständigheter därtill föranleda, lån må beviljas på grund av senare gjord ansökan. Vad anginge nu ifrågavarande lån till skadade syntes i allmänhet föreligga sådana särskilda skäl, som finge föranleda till att lån beviljades utan hinder därav att lånesökandes tjänstgöring under de senast förflutna tolv månaderna före låneansökans ingivande understigit sextio dagar eller till att lån beviljades på ansökan, som gjorts senare än tre månader efter det sökanden avslutat sin värnpliktstjänstgöring. Oberoende härav syntes emellertid de bestämmelser, som innebure att, därest nu avsett förhållande föreläge, lån endast undantagsvis finge beviljas, icke böra vara tillämpliga vad anginge värnpliktslån till skadade, och härom borde alltså särskilda bestämmelser meddelas. I övrigt funne kommissionen ändrade föreskrifter icke erforderliga. Kommissionen förutsatte sålunda, bland annat, att låneverksamheten skulle handhavas av de i värnpliktslåneförordningen omfördälda organen och på där angivet sätt. I fråga om den närmare utformningen av de särskilda föreskrifterna, som finge anses påkallade, ville kommissionen såsom sin uppfattning uttala, att det syntes lämpligast, att Kungl. Maj:t utverkade riksdagens bemyndigande att meddela erforderliga författningsbestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med det anförda.

Vad anginge medelsfrågan funne kommissionen, med utgångspunkt från

den av av kommittén för partiellt arbetsföra ifrågasatta omfattningen av verksamheten för omskolning av beredskapsinvalider, att lån, som beviljades i nu ifrågasatt låneverksamhet, borde kunna bestridas inom ramen för de medel, som funnes tillgängliga för värnpliktslån enligt nu gällande bestämmelser.

Departements-
chefen.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att frågor föreligga om medgivande av rätt till värnpliktslån åt *dels* värnpliktiga, som för befälsutbildning eller tjänstgöring i vissa specialbefattningar tagas i anspråk för längre tjänstgöring än värnpliktiga i allmänhet, *dels* visst avgående fast anställt manskap, *dels ock* under militärtjänstgöring skadade personer i samband med att dessa omskolas till nytt verksamhetsområde. I detta sammanhang må framhållas, att fråga uppkommit om medgivande av rätt till värnpliktslån åt ytterligare en kategori, nämligen sådan långtidsinkallad personal, som i samband med den förstärkta försvarsberedskapens avveckling kan beräknas vara i behov av ekonomisk hjälp för återgång till civil verksamhet.

Till värnpliktigt befäl m. fl. och till visst avgående fast anställt manskap avses värnpliktslån skola utgå även i fredstid, medan det i övriga fall är fråga om ett tillfälligt, huvudsakligen med den förstärkta försvarsberedskapen sammanhängande lånebehov. Den förenämnda frågan om lån till viss långtidsinkallad personal ämnar jag upptaga till behandling i annat sammanhang, nämligen i samband med anmälan av ett av särskilda utredningsmän framlagt förslag rörande åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. Övriga här berörda spörsmål anser jag mig böra nu i ett sammanhang anmäla.

Såsom av det föregående framgår har 1944 års riksdag bemyndigat Kungl. Maj:t att meddela bestämmelser om utgivande av *värnpliktslån åt värnpliktigt befäl m. fl.* Därvid har förutsatts, att lånen skulle komma att utlämnas från en särskild utlåningsfond — värnpliktslånefonden — om vars inrättande förslag skulle föreläggas 1945 års riksdag. Ehuru Kungl. Maj:t sålunda har möjlighet att utan riksdagens förnyade hörande meddela bestämmelser rörande dessa värnpliktslån, synes det vara önskvärt, att riksdagen erhåller tillfälle giva sin mening tillkänna i ett par huvudfrågor, som vid ärendets fortsatta behandling aktualiserats.

Såsom av det föregående framgår föreligga delade meningar mellan å ena sidan statens arbetsmarknadskommission och försvarets civilförvaltning samt å andra sidan statskontoret och riksräkenskapsverket i fråga om de ändamål, som äro avsedda att tillgodoses genom ifrågavarande lån. De föreliggande förslagen överensstämna därutinnan, att såsom allmänna förutsättningar för beviljande av lån skulle gälla, att sökande till sådana lån *dels* till följd av värnpliktstjänstgöringen råkat i svårigheter av ekonomisk art, vilka kunna befaras äventyra hans möjligheter att efter slutad tjänstgöring fullfölja påbörjad yrkesutbildning eller vinna utkomst i det yrke eller den näring, varav han före inkallelsen haft sin bärning, eller vilka eljest innebära en avsevärd rubbning av hans ekonomi, *dels* gjort vad på honom skäligen ankommit för att avvärja svårigheterna och *dels* måste antagas vara ur stånd

att utan hjälp av värnpliktslån inom skäligen tid övervinna svårigheterna. Enligt det av arbetsmarknadscommissionen och civilförvaltningen framlagda förslaget skulle lån därutöver kunna beviljas även för påbörjande av yrkesutbildning och för övergång till yrke eller näring, varav vederbörande icke förut haft sin bärgning. Statskontoret och riksräkenskapsverket däremot ha ansett, att dylika låneändamål icke böra komma i betraktande.

För egen del finner jag mig böra i princip biträda arbetsmarknadscommissionens av åtskilliga myndigheter förordade förslag om att värnpliktslån må beviljas även i sådana fall, då lån avses för påbörjande av yrkesutbildning eller för vinnande av utkomst i ny förvärvsverksamhet. Visserligen finnas för närvarande möjligheter även för ifrågavarande värnpliktiga att för studieändamål erhålla lån ur allmänna studielånefonden. Dessa lånemöjligheter äro emellertid begränsade, och det synes icke lämpligt att ytterligare öka konkurrensen om sistnämnda lån med de speciella lånebehov som kunna uppkomma som följd av befälsutbildning m. m. Ett särskilt skäl för utvidgning av möjligheterna att erhålla värnpliktslån synes mig vara, att det här är fråga om lånesökande, som gjort en insats för det allmänna genom sin förlängda värnpliktstjänstgöring. Emellertid synas de allmänna förutsättningar för beviljande av lån, om vilka myndigheterna enligt det föregående enats, icke väl lämpa sig för det ändamål, varom här är fråga. Bestämmelserna i ämnet ha av myndigheterna hämtats från gällande förordning om värnpliktslån åt beredskapsinkallade och synas taga sikte mer på äldre värnpliktiga än på de yngre ålderskategorier, som här kunna komma i fråga. Å andra sidan är det uppenbart, att lån bör medgivas endast i den mån lånebehovet uppkommit till följd av den utsträckta värnpliktstjänstgöringen. Med beaktande härav synes det lämpligast, att de av arbetsmarknadscommissionen förordade bestämmelserna i förevarande hänseende utbytas mot en föreskrift av innebörd, att värnpliktslån åt ifrågavarande värnpliktiga må beviljas endast i den mån så prövas erforderligt för underlättande av yrkesutbildning eller för utövande av yrke eller näring, varav vederbörande har sin bärgning, eller för övergång till annan verksamhet, allt under villkor dock att den på ifrågavarande värnpliktiga ankommande särskilda tjänstgöringen uppenbarligen bidragit till att framkalla eller öka föreliggande lånebehov. Vad arbetsmarknadscommissionen föreslagit rörande vilken tjänstgöring som skall kvalificera till erhållande av lån har icke givit mig anledning till erinran.

I fråga om utbetalande och förvaltning av beviljade lån ha statskontoret och riksräkenskapsverket föreslagit, att dessa uppgifter skola åläggas riksbanken, medan arbetsmarknadscommissionen och civilförvaltningen ansett uppgifterna böra åläggas länsstyrelserna. I detta sammanhang må erinras därom, att 1944 års riksdags revisorer i sin berättelse upptagit frågan om utbetalningen och förvaltningen av de enligt den gällande värnpliktslåneförordningen beviljade lånen. Revisorerna ha funnit sig böra föreslå, att de uppgifter, som nu på detta område åligga länsstyrelserna, skola överflyttas på riksbanken. För egen del finner jag vissa skäl föreligga för en dylik överflyttning. I avvaktan på återgång till fredsförhållanden finner jag likväl lämp-

ligast, att länsstyrelserna, som jämlikt gällande värnpliktslåneförordning ha att taga motsvarande befattning med av beredskapstjänstgöring föranledda lån, betros med samma uppgifter såvitt angår nu förevarande värnpliktslån. På Kungl. Maj:t torde få ankomma att, när förutsättningar därför prövas föreligga, förordna om överflyttning av lånens förvaltning till riksbanken.

Intill dess viss erfarenhet vunnits om de olika kategorier av sökande, som i enlighet med de angivna principerna böra komma i fråga till erhållande av värnpliktslån, och om den innebörd som i praktiken bör ges de avsedda kvalifikationsgrunderna för lån, böra frågor om beviljande av lån underställas Kungl. Maj:ts prövning. Sedan under denna första tid, då rörelsen sålunda kommer att äga en mera försöksmässig karaktär, i tillämpningen en fastare praxis utbildat sig, bör övervägas att i överensstämmelse med förslaget överlämna handläggningen av låneärendena till statens arbetsmarknadskommission. Med anledning av vad länsstyrelsen i Västmanlands län uttalat vill jag framhålla, att i de fall, då så prövas lämpligt, synes en i och för sig önskvärd fordran om säkerhet genom borgen av närstående kunna helt eftergivnas.

Jag övergår härefter till det av 1942 års civilianställningssakkunniga framlagda förslaget om beviljande av *värnpliktslån åt avgående fast anställt manskap*. Enligt förslaget skulle ifrågavarande lån tillkomma dylikt manskap med en anställningstid på aktiv stat om minst fem år. Lånen skulle vara avsedda för yrkesutbildning i civilianställningssyfte eller för etablerande av egen näring eller rörelse. Undantagsvis skulle lån jämväl få utgå till manskap, som avgår efter kortare anställningstid, i de fall nämligen, då avgången föranletts av sjukdom eller andra förhållanden, som legat utom ramen för den anställdes påverkan. De i ämnet erforderliga bestämmelserna ha ansetts kunna intagas i samma kungörelse som bestämmelserna om värnpliktslån till befälsutbildade värnpliktiga m. fl., enär föreskrifterna om återbetalning och amorteringstid samt om organ för handläggning av låneärendena borde vara desamma för båda kategorierna av låntagare. Förslaget har förordats av de hörda myndigheterna och sammanslutningarna. Försvarsväsendets underbefälsförbund har dock hemställt, att anställningstiden för erhållande av möjlighet till lån måtte bestämmas till fyra år, och Sveriges grossistförbund har på anförda skäl ifrågasatt, huruvida lån borde beviljas f. d. fast anställt manskap för öppnande av egen rörelse.

För egen del finner jag mig, i anslutning till vad av mig anförts vid anmälan av proposition angående ordnande av civilianställning åt avgående manskap, böra förorda, att de sakkunnigas förevarande förslag genomföres. Liksom de sakkunniga finner jag den anställningstid, som regelmässigt skall berättiga till sökande av lån, böra bestämmas till fem år eller samma anställningstid som den, vilken enligt sagda proposition är avsedd att gälla som villkor för erhållande av stipendium vid studier i civilianställningssyfte. Med anledning av vad Sveriges grossistförbund anfört vill jag framhålla, att lånen avses skola beviljas efter noggrann prövning i de särskilda fallen; att — såsom förbundet ifrågasatt — helt betaga kompetent sökande möjlighet att erhålla lån för öppnande av egen rörelse kan jag icke finna lämpligt.

Vissa myndigheter ha ifrågasatt lämpligheten av att använda benämningen värnpliktslån beträffande de för avgående fast anställt manskap avsedda lånen. Med anledning härav må erinras, att ifrågavarande manskap enligt gällande bestämmelser är att hänföra till värnpliktiga.

Jag förordar, att av riksdagen utverkas bemyndigande av innebörd, att värnpliktslån må utgivas till f. d. fast anställt manskap enligt i huvudsak de grunder, som av mig angivits. Närmare bestämmelser i ämnet läser det böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela. Förutsättningarna för erhållande av lån torde härvid kunna angivas på i huvudsak samma sätt som i det föregående föreslagits såvitt angår lån till värnpliktiga, vilka uttagits för befälsutbildning eller specialtjänstgöring. Även frågor om beviljande av lån till avgående fast anställt manskap synas böra tills vidare hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning.

Såsom redan nämnts äro ifrågavarande lån till värnpliktigt befäl m. fl. och till avgående fast anställt manskap icke föranledda av rådande beredskapsförhållanden utan avsedda att årligen utgå i fredstid. För ändamålet synes böra inrättas en särskild *värnpliktslånefond* med karaktär av statlig utlåningsfond och avsedd såväl för befälsutbildade värnpliktiga m. fl. som för avgående fast anställt manskap. Det för fondens verksamhet erforderliga kapitalbehovet har icke kunnat av myndigheterna med tillförlitlighet beräknas. Statens arbetsmarknadskommission har enligt vissa angivna grunder beräknat ett medelsbehov för utgivande av lån till värnpliktigt befäl m. fl. av 600 000 kronor för budgetåret 1945/46 och ansett detta medelsbehov kunna tillgodoses genom överförande av medel från det nu under fonden för låneunderstöd anvisade men ännu icke helt ianspråktagna anslaget för utgivande av värnpliktslån enligt gällande värnpliktslåneförordning. För utgivande av nya lån åt visst f. d. fast anställt manskap ha civilanställningssakkunniga räknat med ett medelsbehov för samma budgetår av 250 000 kronor. Det ytterligare medelsbehovet för utgivande av nya lån efter budgetåret 1945/46 har ansetts böra tillgodoses genom fortsatt kapitalinvestering i den mån så visar sig erforderligt till dess rörelsen blir av sådan omfattning, att nya lån kunna finansieras av inflytande amorteringsbelopp. För egen del finner jag det sammanlagda medelsbehovet för berörda ändamål kunna för nästa budgetår begränsas till 500 000 kronor, vilket belopp bör äskas av riksdagen såsom investering för budgetåret 1945/46 i värnpliktslånefonden. Då den nuvarande värnpliktslåneverksamheten alltjämt kan beräknas komma att någon tid fortgå och förslag framlagts om beviljande av särskilda värnpliktslån till långtidsinkallad personal med anlitan i första hand av de för den nuvarande verksamheten anvisade och ännu icke i anspråk tagna medlen, synes någon överföring av medel på sätt arbetsmarknadskommissionen föreslagit icke böra ske. Jag förutsätter, att under den nya fonden skola särskilt för sig redovisas kostnaderna för värnpliktslån till å ena sidan värnpliktigt befäl m. fl. och å andra sidan avgående fast anställt manskap.

Avskrivningsanslag, svarande mot det för nästa budgetår anvisade investeringsanslaget, bör upptagas för samma budgetår. Denna fråga torde komma att i sinom tid anmälas av chefen för finansdepartementet.

Såsom jag i annat sammanhang uttalat förordar jag, att värnpliktslån må utgå till *under militärtjänstgöring skadade*, i syfte att underlätta deras omskolning till nytt verksamhetsområde. Det av statens arbetsmarknads-kommission framlagda förslaget till bestämmelser i ämnet finner jag kunna i huvudsak förordas. Av riksdagen torde böra inhämtas bemyndigande för Kungl. Maj:t att utfärda i ämnet erforderliga föreskrifter. För ifrågavarande låneverksamhet synes böra tagas i anspråk medel, som tidigare anvisats av riksdagen i fonden för låneunderstöd för utgivande av värnpliktslån enligt gällande värnpliktslåneförordning. Utbetalade lån av förevarande slag torde emellertid böra särskilt för sig bokföras. Jag har från arbetsmarknads-kommissionen inhämtat, att vid utgången av januari 1945 ett belopp av något över 2 500 000 kronor kvarstod odisponerat av tidigare anvisade anslag för värnpliktslåneverksamhet. Ytterligare medelsanvisning för här avsett ändamål synes därför icke vara erforderlig. Då riksdagen anvisat medel för ifrågavarande verksamhet senast för budgetåret 1941/42 och enligt gällande regler reservationsanslag icke utan riksdagens medgivande står till förfogande längre tid än till och med utgången av tredje budgetåret efter det, varunder anslaget anvisats, läser riksdagens medgivande böra inhämtas till fortsatt disposition av återstående medel å det för budgetåret 1941/42 i fonden för låneunderstöd till värnpliktslån anvisade kapitalinvesteringsanslaget. De ifrågavarande lånen till under militärtjänstgöring skadade äro avsedda i första hand för sådana som skadats under beredskapstjänstgöring. Huruvida dylika lån böra fortsättningsvis beviljas i anledning av olycksfall som inträffat under fredsmässig militärtjänstgöring läser komma under bedömande vid pågående fortsatt utredning rörande omskolning av i militärtjänst skadade.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta, att för utgivande av värnpliktslån till värnpliktigt befäl m. fl. ävensom till visst avgående fast anställt manskap skall inrättas en särskild utlåningsfond, benämnd Värnpliktslåne-fonden,

dels under Statens utlåningsfonder till *Värnpliktslånefonden* för budgetåret 1945/46 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående av mig anförts, meddela bestämmelser om värnpliktslån till visst avgående fast anställt manskap i samband med meddelandet av motsvarande bestämmelser för värnpliktigt befäl m. fl.,

dels medgiva, att återstående medel å det för budgetåret 1941/42 under Fonden för låneunderstöd anvisade reservationsanslaget till Värnpliktslån måtte få disponeras under budgetåret 1945/46,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i det föregående av mig anförts, meddela bestämmelser om värnpliktslån till under militärtjänstgöring skadade, att utgå från förenämnda anslag till värnpliktslån.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Broberg.
